

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
FACULTY OF ECONOMICS

PRVO POGLAVLJE – PREDUZETNIŠTVO U ERI 4.0 – DRUGI DIO

III godina: Preduzetnička ekonomija/Preduzetništvo i inovacije

Akadska 2024/2025. godina

Prof. dr Saša Petković

sasa.petkovic@ef.unibl.org

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
FACULTY OF ECONOMICS

II SEDMICA : GLOBALNI FENOMEN PREDUZETNIČKE KULTURE

Petković, S. (2021). *Preduzetništvo i inovacije u digitalnoj eri*. Banja Luka: Univezitet u Banjoj Luci, Ekonomski fakultet i Udruženje ekonomista Republike Srpske SWOT.

Ishodi učenja

Nakon interaktivnog učestvovanja na predavanjima, vježbama i samostalnog i grupnog rada na analizi studija slučaja, bićete u mogućnosti da:

- definišete i objasnite međusobni odnos preduzetništva, ekonomskog rasta i razvoja
- analizirate međusoban uticaj i povezanost globalizacije, digitalizacije i preduzetničkog društva u 4.0 eri
- se upoznate sa osnovnim principima preduzetničke ekonomije

1.3. Preduzetništvo i ekonomski razvoj

- ❑ “Preduzetništvo je *proces stvaranja nečeg novog i vrijednog* kroz posvećivanje vremena i truda, pretpostavljajući popratne *finansijske, fizičke i društvene rizike*, i na kraju **primanje nagrada** u obliku novčanog i ličnog zadovoljstva i nezavisnosti” (Hisrich et al., 2011, str. 8).
- ❑ Preduzetništvo i ekonomski rast kao vrhunski cilj svake države, **međusobno su povezani**.

Ekonomski rast omogućava svima u društvu da, u prosjeku, **imaju više** (Colander, 1995, str.134), a ogleda se u proizvodnji veće količine i višeg stepena kvaliteta dobara i usluga, ili jednostavno rečeno, u **povećanju standarda življenja**, što se generalno smatra poželjnim.

- % rasta BDP jedan je od najčešće korišćenih makroekonomskih pokazatelja rasta nacionalnih ekonomija (mada nije idealan, prim.aut.)

Ekonomski rast i razvoj

- Preciznije, ekonomski rast se može definisati kao **povećanje realnog outputa ili dohotka** ili kao povećanje realnog outputa ili dohotka po glavi stanovnika

□ **Ekonomski razvoj** (economic development, engl.) je proces u kojem se jednostavne nacionalne ekonomije sa niskim prihodima **transformišu u moderne industrijske ekonomije i postindustrijske ekonomije.**

□ U oba slučaja, za ekonomski rast i razvoj bitan agensat promjene je **preduzetnik sa svojim inovacijama.**

Teorija privrednog razvoja

- ✓ U teoriji privrednog razvoja, jedan broj autora je pisao o **privrednim ciklusima pokrenutim inovacijama** (Schumpeter, 1911; Kontratjew, 1926; Hayek, 1933, i drugi).
- ✓ Hajek (Hayek, 1933) je dobio Nobelovu nagradu za ekonomiju upravo za **doprinos u razvoju teorije privrednih ciklusa**.
- ✓ Mizes-Hajekova analiza ovog problema u literaturi je ostala pod nazivom “**austrijska teorija privrednih ciklusa**” (Stojanović, 2009).

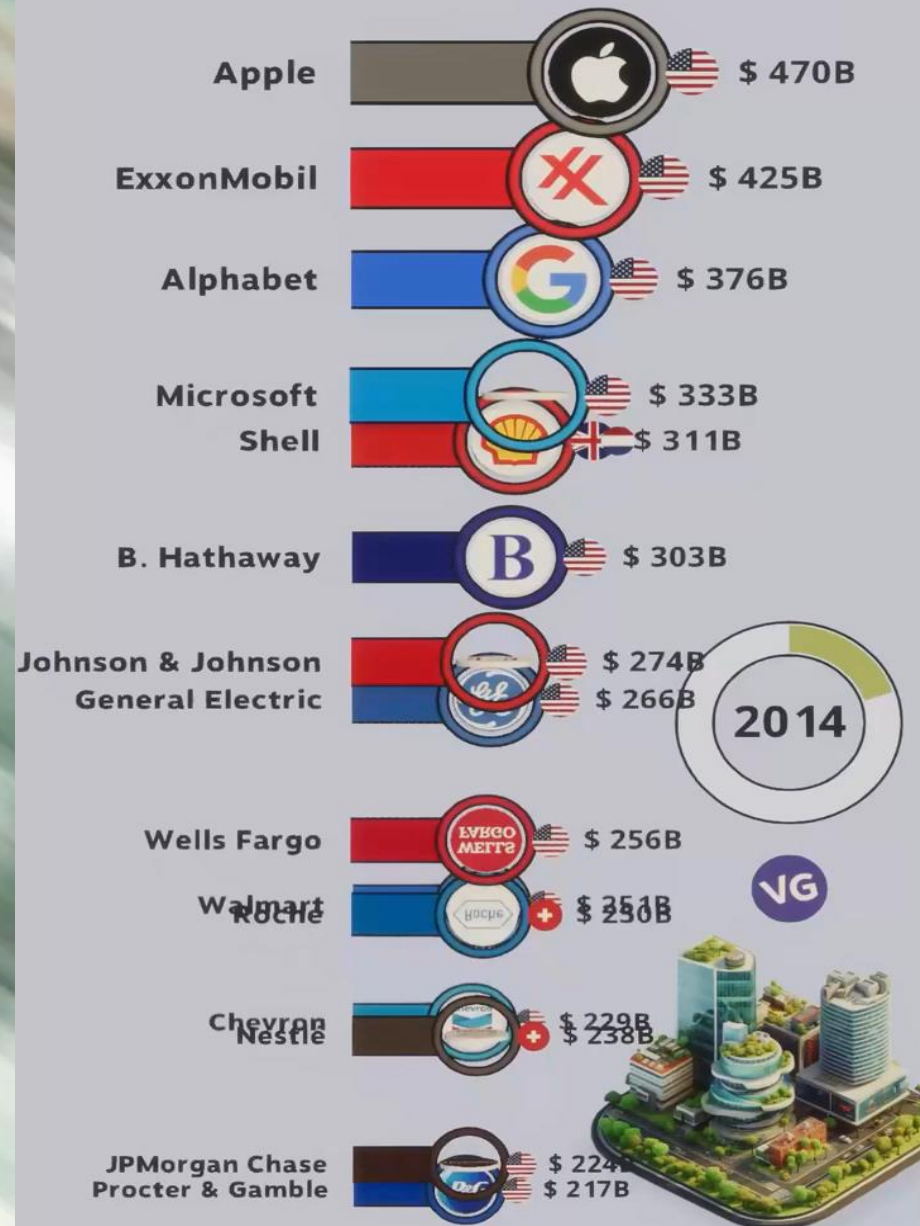
Preduzetničko društvo - ekonomija znanja

U nekim aspektima, **preduzetništvo** se smatra **suštinom dinamike u savremenom kapitalizmu**, tako da autori već koriste termin *preduzetničko društvo*

Za razliku od menadžerske ekonomije, **preduzetnička ekonomija**, imanentna digitalnoj eri, je **ekonomija znanja**.

The Most Valuable Companies in the World

Kako je bilo prije, u „Zlatno doba kapitalizma – 1950 – 1973“?

- ✓ Doživotno zaposlenje kod jednog poslodavca;
- ✓ Javna politika i socijalne institucije ojačale su tu sigurnost stvaranjem **sadržaja radne snage sa mehanizovanim ponavljanjem u proizvodnim pogonima** i stvaranjem lojalnosti jednom poslodavcu za cijeli život;
- ✓ **Ekonomija obima** bila je preduslov konkurentske prednosti

- ❑ **To više nije slučaj!!!** Globalizacija i nove tehnologije pokrenule su pomjeranje od **kapitala ka znanju**.
- ❑ Fabrike se mogu brzo premjestiti na lokacije sa nižim troškovima.
- ❑ Konkurentska prednost je na idejama i inovacijama.
- ❑ Ali **nije dovoljno samo imati nove ideje**. Potrebno je da ih **preduzetnici aktuelizuju** podstičući ih u društvu (Audretsch, 2007).

Uloga države u razvoju preduzetništva

- Mnoga istraživanja su pokazala da su razvijene zemlje **koje su ohrabrivale preduzetništvo** i razvoj MSP sektora **imale veći ekonomski rast** (Schmitz, 1989; Acs, 1992; Audretsch & Thurik, 2000; Ács & Naudé, 2013; Naudé, 2013) **uključujući ujednačeni regionalni razvoj i zapošljavanje** (Fuller-Love et al., 2006; Baptista et al., 2008; Baumgartner et al., 2013), **smanjivanje siromaštva** (Van Praag & Versloot, 2007).

- PRIMJER: Bivše tranzicione zemlje koje su se pridružile klubu od 37 razvijenih ekonomija svijeta - OECD-u**

Organisation for Co-operation and Development

History

Established in 1961

Headquarters

Paris, France

Membership

35 countries

Budget

€370m (\$400m)

Secretary-General

Angel Gurría

Secretariat staff

2,500

Publications

250 per year

1961

AUSTRIA
BELGIUM
CANADA
DENMARK
FRANCE
GERMANY
GREECE
ICELAND
IRELAND
LUXEMBOURG
NETHERLANDS
NORWAY
PORTUGAL
SPAIN
SWEDEN
SWITZERLAND
TURKEY
UK
USA

ITALY 1962

JAPAN 1964
FINLAND 1969
AUSTRALIA 1971
N ZEALAND 1973
MEXICO 1994
POLAND 1996
CZECH REP 1995
HUNGARY 1998
S KOREA 1996
ISRAEL 2010
SLOVAKIA 2000
CHILE 2010
ESTONIA 2010
SLOVENIA 2010
LATVIA 2016

Preduzetništvo i zemlje u razvoju

- Preduzetništvo se takođe **povezuje s razvojem zemalja u razvoju**, smatrajući preduzetničku aktivnost **važnim pokretačem privrednog rasta u ovim zemljama** (Audretsch et al., 2006; Van Praag & Versloot, 2007).
- Provođenjem različitih istraživanja, prepoznato je više **pozitivnih efekata preduzetništva**, a neki od najčešće navođenih bili su: **kreiranje radnih mjesta, ekonomski rast i smanjenje siromaštva.**

Preduzetništvo i zemlje tranzicije

- Poslije pada Berlinskog zida, 1989. godine, došlo je do **rušenja „gvozdene zavjese“** između Istoka i Zapada i **početka tranzicije 26 nacionalnih ekonomija** zemalja centralne, istočne i jugoistočne Evrope iz centralno-planske u tržišnu ekonomiju (Aidis & Sauka, 2005).
- Proces tranzicije u BiH još uvijek nije okončan. U srcu procesa tranzicije je izgradnja institucija, kao i razvoj preduzetništva i malih i srednjih preduzeća (MSP) (Hisrich et al., 2016).

Uloga države?

- Stori (Storey, 2008 navedeno u Petrović, 2019) opravdava **državnu podršku sektoru MSP** postojanjem tzv. **manjkavosti ili nedostataka tržišta** (engl. Market failure).
- Preduzetništvo se **ne može posmatrati odvojeno od institucija**, nivoa razvijenosti preduzetničkog ekosistema, preduzetničkog obrazovanja, preduzetničke kulture, ali i pojedinaca koji imaju lične osobine koje su svojstvene za uspješne žene i muškarce

1.4. Globalizacija, digitalizacija i preduzetničko društvo: 4.0 era

- Jedino što je sigurno u XXI vijeku je da je sve **nesigurno**.

- I ne samo poslovno okruženje, već i **geopolitičko okruženje, klima na planeti se mijenja, populacija** raste u nerazvijenim i zemljama u razvoju, odnosno opada u velikoj većini razvijenih zemalja sa povećanjem udjela starijeg stanovništva, **ekonomske migracije između kontinenata su realnost**, pandemija Covid – 19 usporila je lance međunarodne logistike, trgovine i saobraćaja, turizam, kuturu, sport i druge neprivredne djelatnosti, regionalni ratovi, inflacija.....

Koronavirus (Covid-19) je pandemija koja ne samo da je izazvala značajan pustoš širom svijeta, već predstavlja i neke važne prilike i **mogućnosti za preduzetnike da budu inovativni na tržištu**.

Digitalna transformacija - era 4.0

- ✓ Uticaj globalizacije na preduzetništvo, ali i uticaj digitalizacije i preduzetništva na dalje širenje globalizacije, veoma je velik.
- ✓ Globalizacija ima četiri komponente (IMF, 2000), i to:
 - 1) trgovina,
 - 2) investicije,
 - 3) migracije, i
 - 4) širenje informacija.

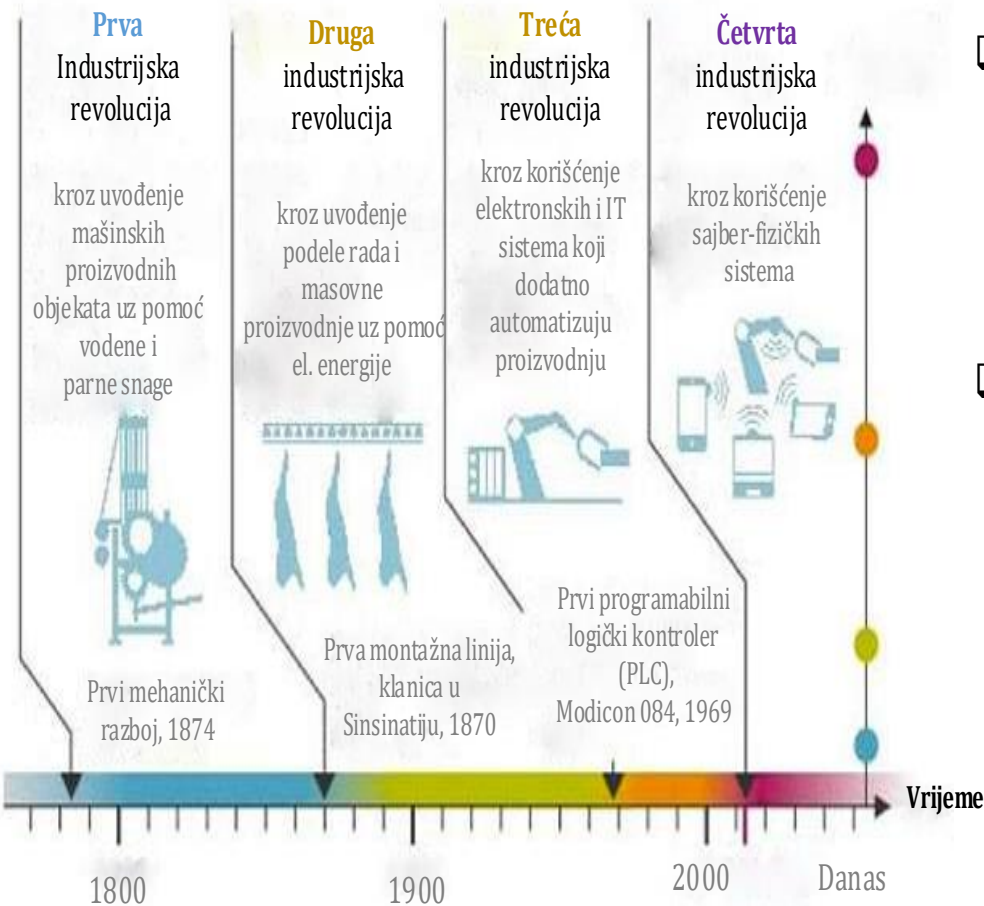

Četvrta industrijska revolucija 4.0

Frazu Četvrta industrijska revolucija prvi put je predstavio **Klaus Švab** (Klaus Schwab), izvršni predsjedavajući **Svjetskog ekonomskog foruma**, u članku iz 2015. godine koji je objavio Forin Afers (Foreign Affairs), „*Savladavanje četvrte industrijske revolucije. Šta to znači i koji je odgovor*”, što je bila tema godišnjeg sastanka Svjetskog ekonomskog foruma 2016. godine u Davosu, Švajcarska.

Četvrta industrijska revolucija 4.0

- ❑ Četvrta industrijska revolucija (ili industrija 4.0) je **stalna automatizacija tradicionalnih proizvodnih i industrijskih praksi, koristeći moderne smart (pametne) tehnologije.**
- ❑ Komunikacija od mašine do mašine (M2M) velikih razmjera i Internet stvari (IoT) integrisani su za povećanu automatizaciju, poboljšanu komunikaciju i samokontrolu i proizvodnju pametnih mašina, koje mogu da analiziraju i dijagnostikuju probleme bez potrebe za ljudskom intervencijom.

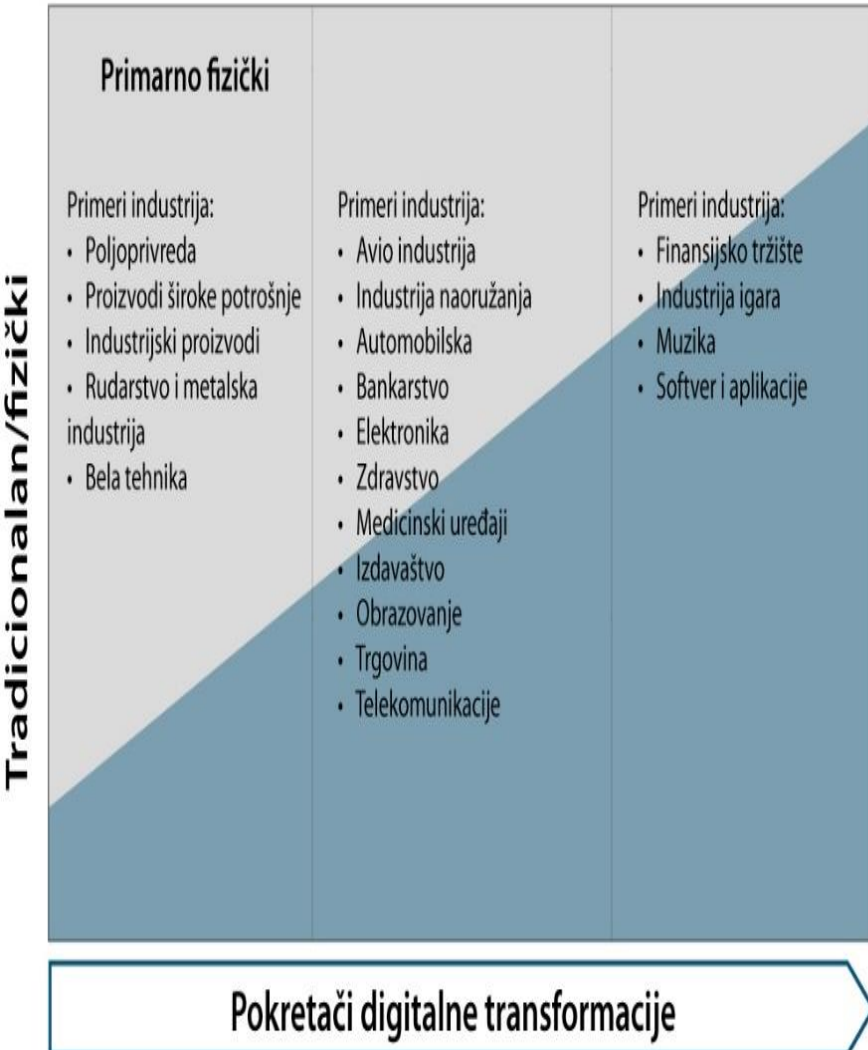
Digitalna realnost u XXI vijeku

- Σ Vještačka inteligencija,
- Σ Internet stvari (Internet of things),
- Σ Veliki podaci (big data),
- Σ društvene mreže,
- Σ Kloud (cloud, engl., oblak) tehnologija,
- Σ kompjuting (computing),
- Σ robotika,
- Σ 3D štampači,
- Σ autonomna vozila,
- Σ virtuelna realnost,
- Σ mašinsko učenje.

Digitalna transformacija se definiše kao proces koji se koristi za restrukturiranje ekonomija, institucija i društva na sistemskom nivou (Unruh & Kiron, 2017).

Stepen digitalizacije proizvoda i usluga

Digitalan

Digitalizacija i preduzetničko društvo

Fizički kapital
– Solow model

Kapital znanja
– Romerov model

Preduzetnički kapital -
Audthrech

Digitalizacija omogućava značajnije iskorišćavanje potencijala kreativnih pojedinaca u **preduzetničkom društvu**. Preduzetničko društvo posebno dolazi do izražaja u ekonomiji sadašnjosti i budućnosti: u **digitalnoj ekonomiji**.

6 znakova da živite u preduzetničkom društvu

1. Inovacija prethodi regulaciji, a ne obrnuto.

Ako propisi u vašem društvu prethode inovacijama od strane preduzetnika, to će vjerovatno obuzdati preduzetnički duh inovatora.

2. Preduzetnici i inovatori su bogato nagrađeni za svoja važna otkrića i proboje.

6 znakova da živite u preduzetničkom društvu

3. *Vlada zavisi od domišljatosti inovatora.*

Sposobnost društva da razvija inovacije koje kontinuirano rješavaju probleme najbolji je pokazatelj njegovog dugoročnog rasta i prosperitet. Vlada koja to razumije takođe shvata da mora da upravlja ekonomijom kako bi promovisala inovacije i preduzetništvo, kako bi ostala konkurentna i živahna. S druge strane, **vlade koje uglavnom zavise od prirodnih resursa i renti stavlja svoje građane na milost i nemilost cijena roba koje određuju međunarodna tržišta nad kojima nemaju veliku kontrolu**

4. *Inovacije su uvučene u, a ne gurane u društvo.*

Razmotrite širenje mobilne telefonije u mnogim siromašnim zemljama danas. Prije samo deceniju i po, mobilni telefoni su doživljavani kao igračka za bogate i luksuz koji mnogi siromašni ljudi nisu mogli da priušte. Ali naporima preduzetnika i inovatora koji su osmislili pristupačne uređaje i projekte, stotine miliona siromašnih u Indiji, Kini i širom Afrike sada imaju pristup mobilnim uređajima.

6 znakova da živite u preduzetničkom društvu

5. Rad postaje sve više modularizovan

Rad će u velikoj meri zavisiti od kratkoročnih angažmana i biće specifičan za određeni projekat. Ova evolucija se već dešava. Uber, Lyft, Catalant (bivši HourlyNerd), Task Rabbit i druge platforme na zahtjev koje povezuju ponudu i tražnju radne snage, sve su to znaci da naša društva postaju preduzetnija.

6. Društvo je ili prosperitetno ili je na jasnom putu ka prosperitetu.

1.5. Globalni fenomen preduzetničke kulture kao preduslov ekonomskog razvoja

8 DOSTOJANSTVEN
RAD I EKONOMSKI
RAST

- ✓ „U kontekstu biznisa, **preduzetnička kultura** se može opisati kao *stavovi, vrijednosti, vještine i moć* grupe ili pojedinca koji rade u organizaciji koju karakteriše rizik” (Danish et al., 2019, str. 1).
- ✓ Prema Hofstedu (Hofsted, 2001), kultura se može opisati kao ***kolektivna indoktrinacija svijesti koja ima moć da razlikuje članove jedne grupe*** ili grupe ljudi u odnosu druge grupe ljudi.

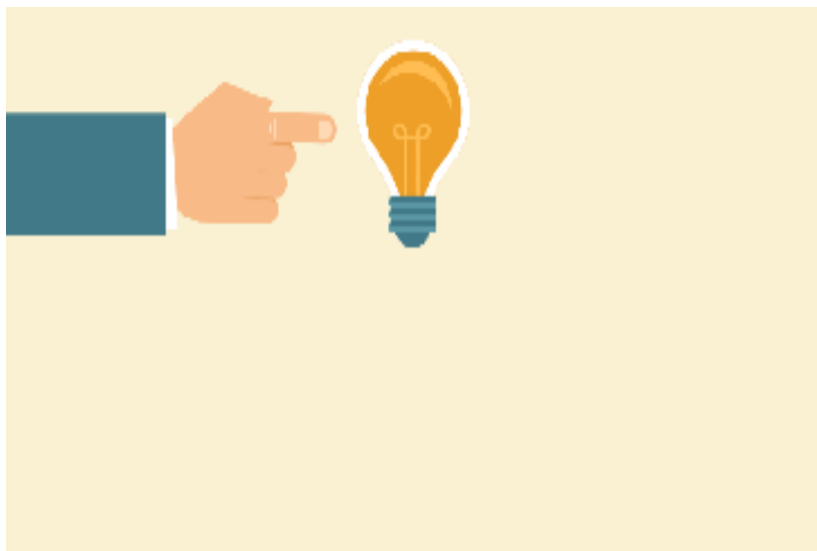

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
FACULTY OF ECONOMICS

Kultura → kreativnost i inovativnost

Kultura koju preduzetnici stvaraju igra vitalnu ulogu, jer je kultura organizacije čvrsto povezana sa inovativnošću i kreativnošću.

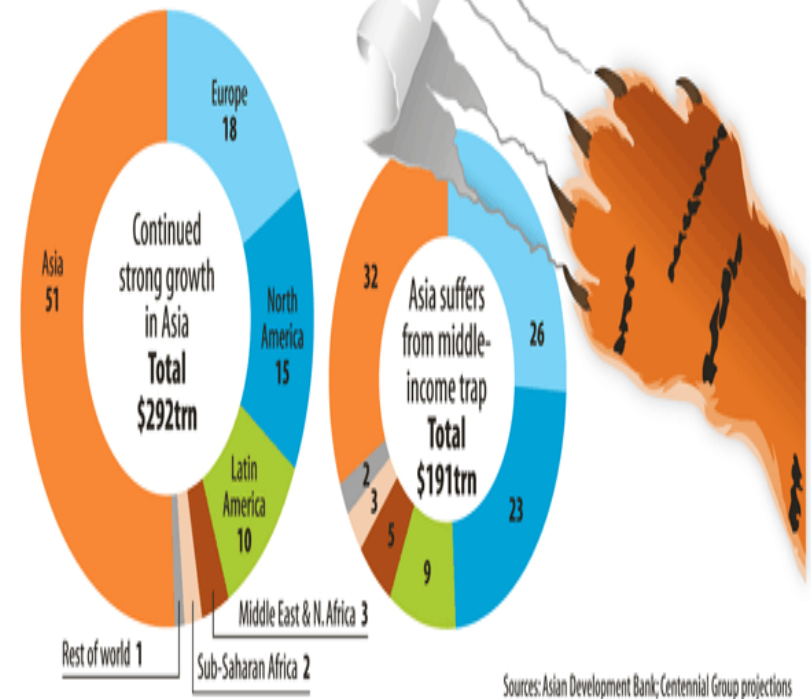
- Tvrdnja da su razlike u ekonomskom rastu **možda povezane sa razlikama u preduzetničkoj kulturi** naglašena je vrlo rano (Baumol, 1968).
- S toga, preduzetničku kulturu **neophodno je podsticati** i na mikroekonomskom i na makroekonomskom nivou, i na nivou organizacije, ali i na nivou lokalne zajednice, regije i cijele zemlje.

Preduzetnička kultura od II svjetskog rata do danas

Danas ne možemo govoriti samo o „zapadnom“ preduzetništvu niti o fenomenu tehnološkog napretka, koji je, nesumnjivo dao veliki doprinos ekonomskom rastu i razvoju velikog broja zemalja.

Hong Kong, Južna Koreja, Singapur, Tajvan, takozvani azijski tigrovi, **Japan i Kina** svojim čudesnim ekonomskim uspjehom nakon Drugog svjetskog rata to demantuju.

Share of world GDP in 2050, %

Preduzetnička kultura od II svjetskog rata do danas

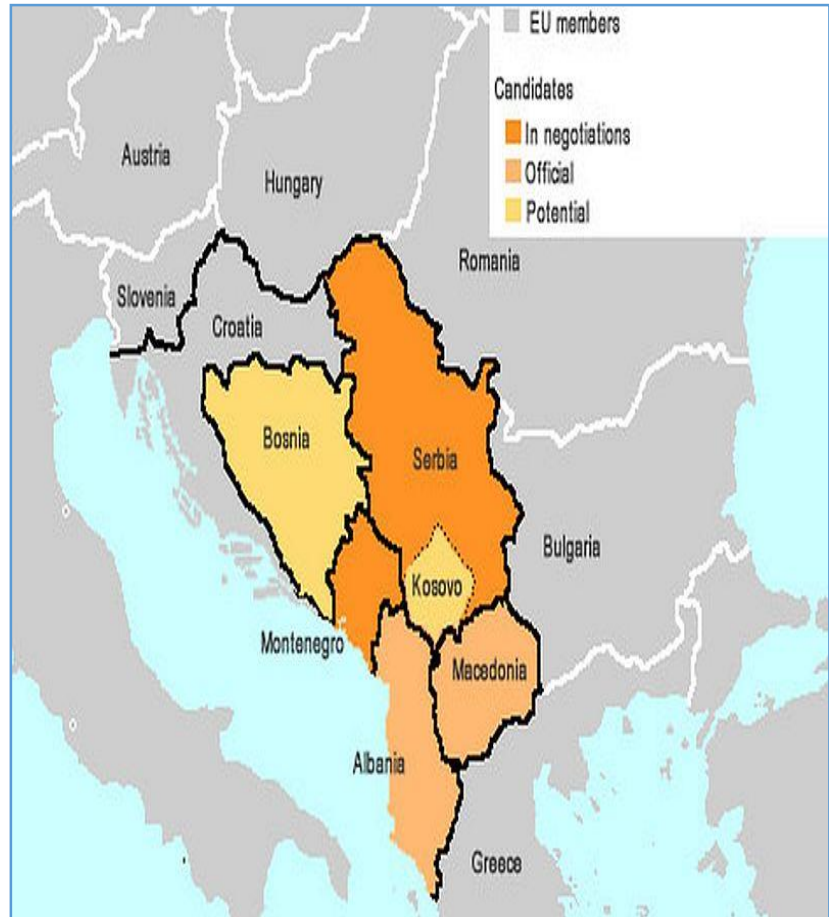

Istočnoevropske, bivše komunističke država, nakon pada berlinskog zida, 1989. godine, ***započele su tranziciju iz centralnoplanske privrede u tržišnu ekonomiju***, uz uvođenje višestranačkog sistema i parlamentarne demokratije. Poljska, Slovenija, Češka, Slovačka najbrže su se razvile u odnosu na sve ostale bivše komunističke države koje su pripadale Varšavskom paktu (uključujući i zemlje bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije) i **danas se smatraju razvijenim ekonomijama svijeta.**

Preduzetnička kultura od II svjetskog rata do danas – Zapadni Balkan

Nažalost, zemlje zapadnog Balkana još uvijek nisu u društvu razvijenih ekonomija, već pripadaju **zemljama u razvoju**, koje su na početku izgradnje *preduzetničkog ekosistema i preduzetničke kulture*, koja je ***sistematski gušena i potiskivana*** skoro pet decenija nakon završetka Drugog svjetskog rata.

Globalizacija i preduzetništvo

Trgovina i globalizacija dali su veliki podsticaj razvoju preduzetništva u cijelom svijetu... Preduzetnički ekosistemi, ali prvenstveno **preduzetnička kultura kao „pogonsko gorivo“** izgradnje lokalnih, regionalnih i nacionalnih preduzetničkih ekosistema u kojima „buja“ preduzetništvo, glavni su „krivci“ ekonomskog i društvenog napretka uopšte.

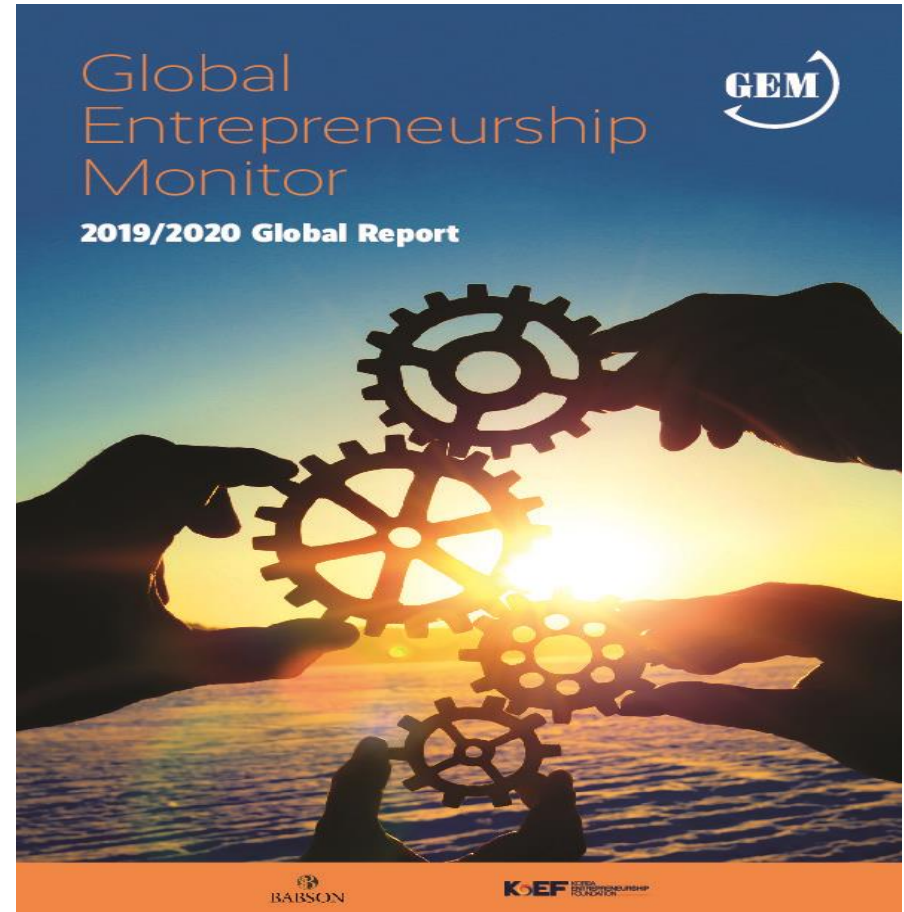
Preduzetništvo je danas globalni fenomen – GEM i GEDI studije

Tome svjedoče i poznate globalne studije preduzetništva, kao što su **Globalni preduzetnički monitor – GEM**

<https://www.gemconsortium.org/> (Global Entrepreneurship Monitor) i **Globalni institut za preduzetništvo i razvoj - GEDI**

(The Global Entrepreneurship and Development Institute)

<https://thegedi.org/> koji koriste razne indekse za mjerenje preduzetničkih namjera, preduzetničkih aktivnosti i kvaliteta preduzetničkih ekosistema po zemljama i regionima.

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
FACULTY OF ECONOMICS

Preduzetništvo je danas globalni fenomen – GEM i GEDI studije

GEM je razvio ***Kompozitni indeks kvaliteta preduzetničkog ekosistema*** (ESI), dijagnostički alat koji pruža okvire i podatke za analizu skoro svakog podnacionalnog ekosistema, dok GEDI koristi ***Globalni indeks preduzetništva*** (Global Entrepreneurship Index - GEI) koji “mjeri zdravlje” preduzetničkih ekosistema 137 zemalja svijeta.

GLOBAL
ENTREPRENEURSHIP
INDEX
powered by GEDI

Vratimo se na trenutak na “Zlatnu eru kapitalizma” – 1950 – 1973. godine

Nekih dvadeset godina nakon Drugog svjetskog rata, kejnzijanske ekonomske politike u zemljama kapitalističkog Zapada uspjele su da generišu brzi ekonomski rast uz visoku zaposlenost (Marglin & Schor, 1991). **Prosječna stopa rasta bruto domaćeg proizvoda (BDP)** na nivou 12 zemalja zapadne Evrope u periodu od 1950 – 1973. godine, do kada je trajala zlatna era kapitalizma, iznosila je **4,6%** (Crafts, 1995, str. 429).

U isto vrijeme, na svome vrhuncu, 1973. godine u najrazvijenijim ekonomijama svijeta, u takozvanom OECD klubu zemalja, stopa rasta BDP-a iznosila je **6,2% a već naredne godine, pala je na 1,1%**, da bi prvi put bila u minusu, i to 3,3% u 2009. godini (posljednja velika globalna ekonomska kriza) a u 2020. godini -9,3% , kao posljedica Covid – 19 globalne pandemije, (OECD, 2020).

U periodu od 1945. godine do 1973. godine, desio se nezabilježeni rast privrede, ne samo u bogatim zapadnim zemljama, već i u bivšem Sovjetskom Savezu i poslijeratnom Japanu.

- Ekonomija obima, proizvodna i prodajna orijentacija kompanija, masovni marketing, primjena koncepta menadžmenta u proizvodnji, visoka stopa zaposlenosti, dominacija multinacionalnih

- Vjerovalo se da su **velika preduzeća pogodna za primjenu savremenih konceptata menadžmenta, i da su pogodna za podršku vlada** s ciljem daljeg održavanja ekonomske stabilnosti, privrednog rasta, tehnološkog progresa, pune zaposlenosti i stabilnosti cijena.
- U takvoj konstelaciji odnosa, **mjesta za mala i srednja preduzeća nije bilo u dovoljnoj mjeri. Smatralo se da mali biznisi nisu nosioci inovativnih aktivnosti i zapošljavanja**, što je jedan od glavnih ciljeva ekonomskih politika razvijenih zemalja.

Naftni šokovi

Naftna kriza 1970-ih izbacila je vjetar iz jedara svjetske ekonomije i pomogla pokretanju kraha berzi, velikom inflacijom i velikom nezaposlenošću. Postojala je serija energetske krize između 1967. i 1979. godine uzrokovanih problemima na Bliskom Istoku, ali najznačajnija je **započela 1973. godine** kada su arapski proizvođači nafte uveli embargo. Odluka o bojkotu Amerike i kažnjavanju Zapada kao odgovor na podršku Izraelu u Jomkipurskom ratu protiv Egipta i Sirije dovela je do toga da je cijena nafte do 1974. godine **porasla sa 3 US\$ po barelu na 12 US\$**. (Macalister, 2011)

Preduzetnička revolucija

Volatilnost cijena nafte, geopolitički potresi na Bliskom istoku, približavanje kolapsa Istočnog bloka komunističkih zemalja, povećan međunarodni transport, jačanje međunarodne konkurencije i prodor kompanija sa Istoka na Zapad, „puštanje Interneta na slobodu“, bili su jasan signal da se **morala mijenjati paradigma u svjetskoj ekonomiji.**

- Sintagma “preduzetnička kultura” počinje šire da se koristi u političkim i ekonomskim raspravama najprije u SAD-u kasnih 70-ih godina XX vijeka, a nešto kasnije i u Velikoj Britaniji. (Paunović, 2017, str. 27)
- ***Preduzetnička revolucija*** transformisala je ekonomiju od sredine 1970-ih godina. Centralno za tu revoluciju je ***informaciona tehnologija, posebno personalni kompjuteri i Internet.*** Informaciona tehnologija je duboko promijenila način poslovanja kompanija (Zacharakis et al., 2020).

KONTEKST NASTANKA PREDUZETNIČKE KULTURE

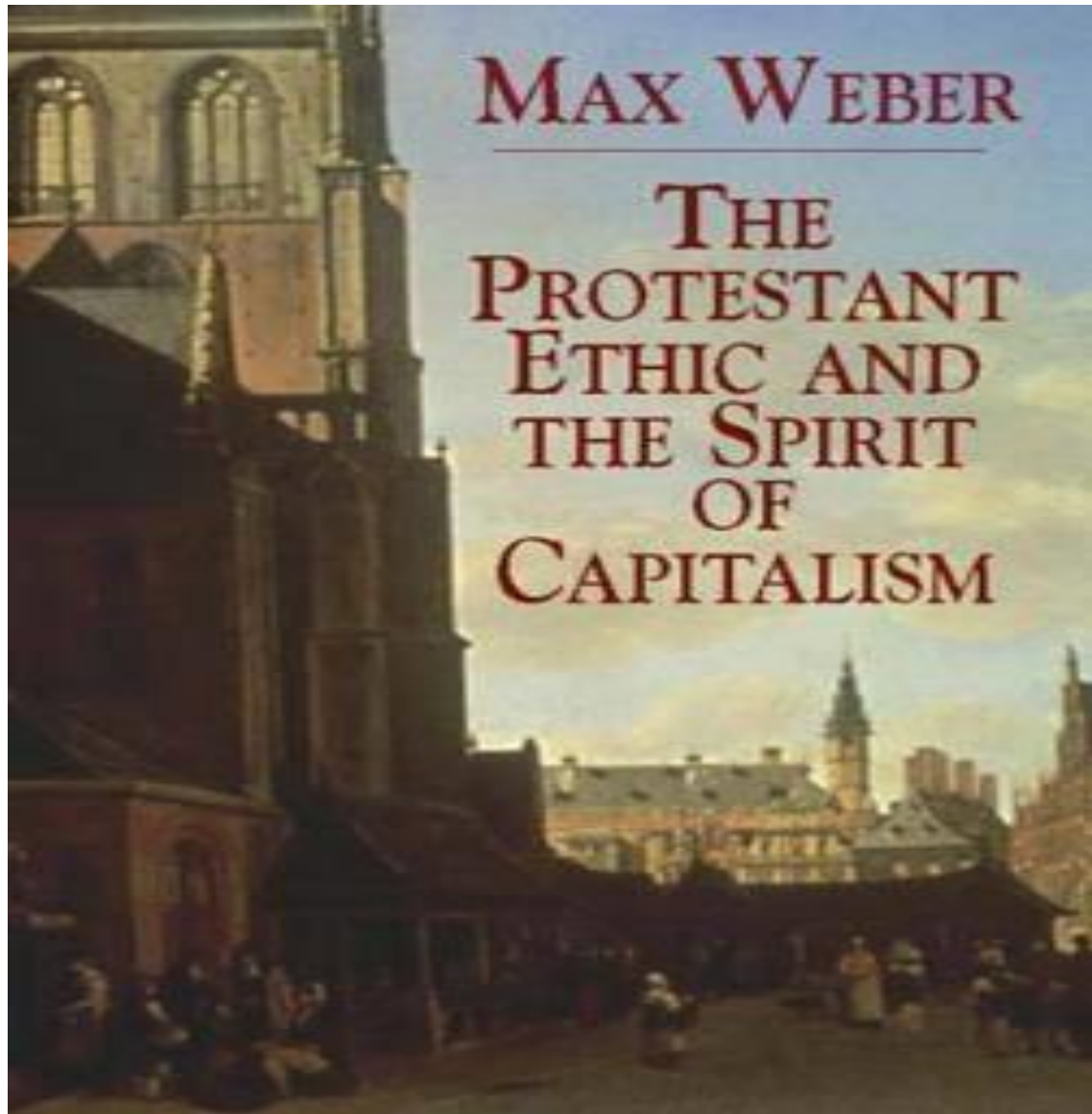
Brojni faktori razvoja preduzetništva mogu se grubo podijeliti u dvije osnovne grupe:

1. *ekonomski faktori*;
2. širok skup *neekonomskih faktora*, počev od **kulturnih vrijednosti** koje afirmišu preduzetništvo, preko **opštih pravnih i društvenih okvira privređivanja**, pa sve do privredno-sistemskih rješenja i mjera ekonomske politike usmjerenih na podršku osnivanju i razvoju novih preduzeća.

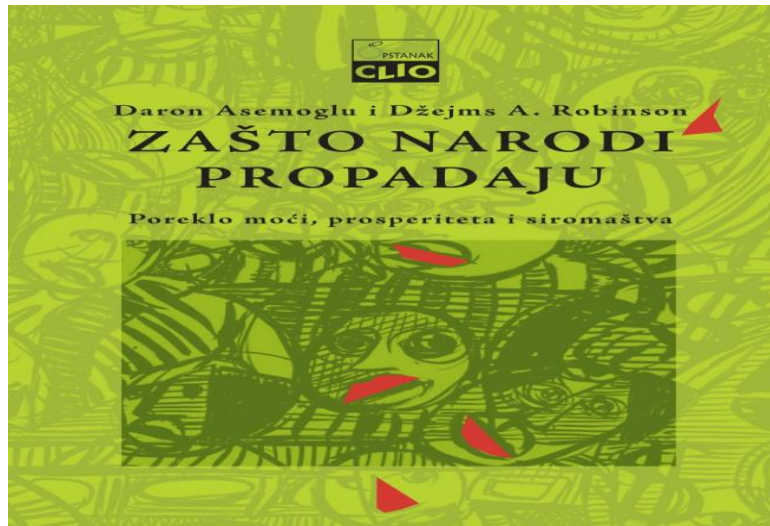
KONTEKST NASTANKA PREDUZETNIČKE KULTURE

Vjerovatno najpoznatiji klasičan rad o značaju religijskih faktora na razvoj kapitalizma je Veberova knjiga "Protestantska etika i duh kapitalizma" (1905)

KONTEKST NASTANKA PREDUZETNIČKE KULTURE

Međutim, ima i suprotnih razmišljanja koja tvrde **da religija nije uticajni faktor koji objašnjava zašto su nacije bogate** ili siromašne, uz navođenje primjera SAD, Kine, Izraela, Južne Koreje, Saudijske Arabije....

- Sintagma “**preduzetnička kultura**” počinje šire da se koristi u političkim i ekonomskim raspravama najprije u SAD-u kasnih 70-ih godina 20. vijeka, a nešto kasnije i u Velikoj Britaniji.

KONTEKST NASTANKA PREDUZETNIČKE KULTURE

- Porastu značaja preduzetništva i preduzetničke kulture, doprinijeli su brojni činioci tokom 60-ih i 70-ih godina 20. vijeka.
- Sam početak razvoja preduzetničke kulture može se, međutim, vezati za neuspjeh u to doba **dominantnog koncepta upravljanja privredom**.
- Ovaj koncept različito se naziva: ***korporativizam, tripartizam ili kolektivizam***

1. PREMISA

Ne ulazeći u razlike svim ovim pristupima zajedničke su neke premise:

1. Prva premisa odnosi se na neophodnost ***direktnog i aktivnog uključivanja države*** u upravljanje privrednim životom.

- Po tom shvatanju država treba **neposredno da interveniše ne samo na makro, već i na mikro nivou**, odnosno njena uloga nije samo da stvara podsticajno poslovno okruženje za privredne subjekte, već treba **neposredno da bude uključena u procese regulacije privrednog života**.
- U velikoj mjeri ovaj pristup bio je inspirisan **iskustvom skandinavskih zemalja u regulisanju privrede**, a u manjoj mjeri japanskom tradicijom državnog intervencionizma.

KONTEKST NASTANKA PREDUZETNIČKE KULTURE

1. PREMISA

- Jasno je da u takvom poimanju uloge države u upravljanju privredom preduzetništvo i mala preduzeća **praktično nisu imali nikakvu ulogu.**
- Uopšteno, slična situacija je bila i u socijalističkim zemljama centralne i istočne Evrope, ali su razlozi, naravno, bili sasvim drugačiji.
- po samoj postavci privredn**U zemljama centralno-planske privrede**og sistema, **država je imala presudnu ulogu** u regulisanju privrednog života.

KONTEKST NASTANKA PREDUZETNIČKE KULTURE

1. PREMISA

- Preduzetničke jedinice smatrane su ostacima prevaziđene privrede, koju je odlikovala zastarjela tehnologija, neefikasnost, arhaični radni procesi i sl.

- U periodu od 1955-1965. godine, „crnoj dekadi za MSP“, ova preduzeća su smatrana **ne samo zastarjelim** privrednim jedinicama, već i **preprekom za modernizaciju** francuske privrede. U tom periodu, hiljade MSP, pretežno porodičnih firmi, nestalo je iz različitih razloga (Marchesnay, 2011).

KONTEKST NASTANKA PREDUZETNIČKE KULTURE

Sve do 1989. godine, mala i srednja preduzeća imala su zanemariv značaj u privredama ovih zemalja.

Centralno planiranje, kao jedna od osnovnih karakteristika privrednih sistema ovih zemalja, po definiciji **predstavljalo je jednu od najznačajnijih prepreka razvoju preduzetništva** i malih i srednjih preduzeća.

1. PREMISA

Pored toga, u zemljama istočne i centralne Evrope, **zanemarivanje** preduzetništva i malih preduzeća bilo je **posljedica ideoloških predrasuda** prema privatnom preduzetništvu.

Russia

(Former USSR)

Estonia

Latvia

Lithuania

Belarus

Poland

Czech
Republic

Ukraine

Slovakia

Moldova

Hungary

Slovenia

Croatia

Romania

Bosnia
Herzegovina

Serbia

Bulgaria

Montenegro

Macedonia

Albania

Cuba

Republic of Cuba, est. 1961

North Korea

Democratic People's Republic of Korea, est. 1948

Vietnam

Socialist Republic of Vietnam, est. 1976

The Five Communist Countries of the World

Laos

Lao People's Democratic Republic, est. 1975

China

People's Republic of China, est. 1949

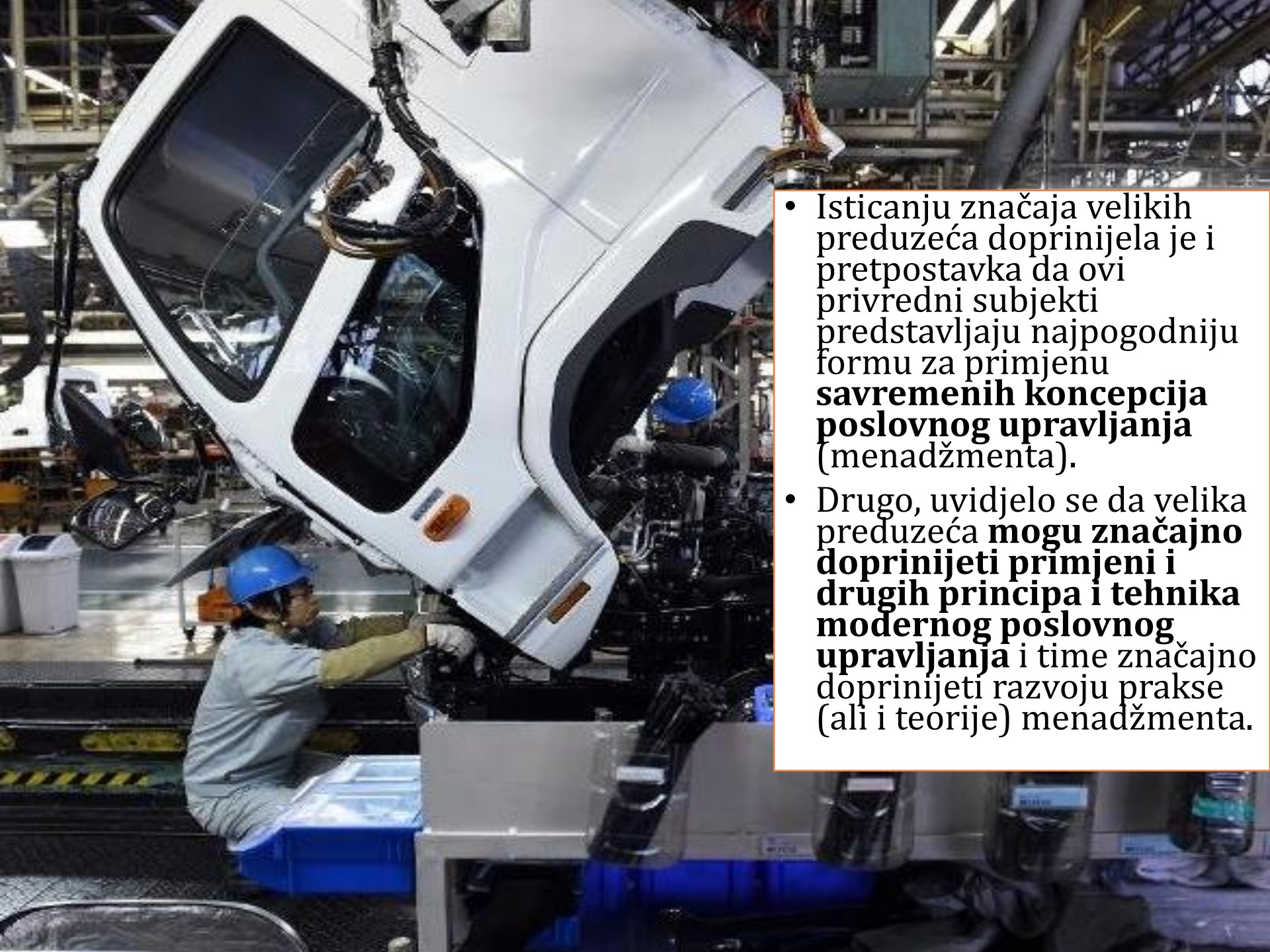

2. Druga premisa zajednička konceptima korporatizma, kolektivizma ili tripartizma je shvatanje da se **privredni razvoj** i povećanje nacionalne konkurentnosti moglo ostvariti **jedino po osnovu ekonomije veličine.**

2.
PREMISA

- Drugim riječima, velika preduzeća, odnosno **“krupni biznis”** su **nosioi privrednog rasta** i kao takvi treba da **uživaju podršku od strane države**.
- Neposredna posljedica navedenog pristupa bilo je shvatanje da su preduzetničke jedinice – mala i srednja preduzeća, kao **tehnološki inferiorna** u odnosu na velika preduzeća, nevažna za privredni rast i razvoj i povećanje nacionalne konkurentnosti.

- Isticanju značaja velikih preduzeća doprinijela je i pretpostavka da ovi privredni subjekti predstavljaju najpogodniju formu za primjenu **savremenih koncepcija poslovnog upravljanja** (menadžmenta).
- Drugo, uvidjelo se da velika preduzeća **moгу značajno doprinijeti primjeni i drugih principa i tehnika modernog poslovnog upravljanja** i time značajno doprinijeti razvoju prakse (ali i teorije) menadžmenta.

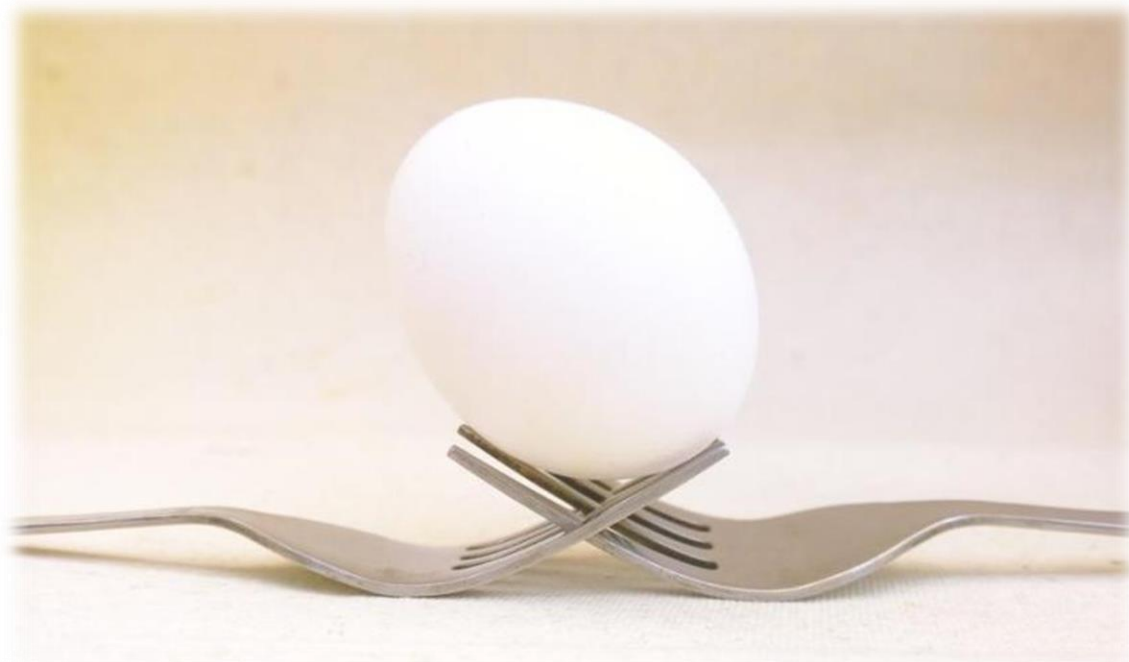
Pored toga, velika preduzeća su najpogodnije okruženje za **podsticanje istraživanja i razvoja**, ne samo zato što raspolažu kritičnom masom resursa neophodnih za istraživačko-razvojnu aktivnost, već i zbog **spособnosti provođenja rezultata tih aktivnosti u profitabilne proizvode**.

3. PREMISA

3. Treća strana premisa koncepta tripartizma da **vlada, “krupni biznis” i sindikati** moraju tijesno da saraduju na makro i mikro nivou.

- Saradnja vlade i “krupnog biznisa” u razvoju nacionalne privrede ne može dati očekivane **rezultate bez potpune saradnje sa organizovanom radnom snagom**, kao trećom stranom

- 60-ih i 70-ih godina 20. vijeka, u zapadnim zemljama preduzetničke jedinice smatrane su **nevažnim** za rješavanje postojećih privrednih problema i kreiranje nacionalnog bogatstva.
- Vladajuća ideologija potencirala je **planski pristup rješavanju privrednih problema i strategiju pregovaranja** o realizaciji ključnih nacionalnih ekonomskih ciljeva u **trouglu** vlada – **krupni** biznis – sindikati.

Vremenom postajalo je sve jasnije da **efekti ekonomije veličine ne moraju biti onakvi kako to implicira ekonomska teorija**, da veličina preduzeća ima i svoje loše strane (**efekti diseconomije veličine**), kao i da velika preduzeća nisu nužno inovativno intenzivnija, niti su društveno odgovornija od drugih preduzeća.

Takođe, praksa je pokazala da stope rasta velikih preduzeća ne moraju premašivati stope rasta srednjih i nekih novih radnih mjesta u privredi. Pored toga, brojni štrajkovi i tenzije u odnosima između poslodavaca i sindikata pokazali su **neuspjeh koncepta tripartizma**.

- Samo tokom 80-ih godina 20. vijeka velike USA korporacije sa liste *Fortune 500* smanjile su broj zaposlenih za 3,5 miliona. (Bygrave, 1994)

KONTEKST NASTANKA PREUZETNIČKE KULTURE

- U takvim okolnostima nastala je i počela intenzivno da se razvija **preduzetnička kultura**.
- Rasprave o privrednim problemima dovele su do **ponovnog interesovanja za liberalnu ekonomiju i preduzetništvo**.
- U isto vrijeme, **razvijala se svijest o značaju preduzetništva i malih preduzeća** i uloji koju ova preduzeća mogu imati u privrednom razvoju, diverzifikaciji privredne strukture, inovativnosti, kreiranju novih radnih mjesta i sl.

Preduzetništvo je suština slobodne preduzumljivosti

- Preduzetništvo je **suština slobodne preduzumljivosti**, jer rađanje novih preduzeća tržišnoj ekonomiji daje vitalnost. **Novi i biznisi u nastajanju kreiraju veoma velik udio inovativnih proizvoda i usluga koji transformišu način na koji radimo i živimo**, dok koriste prednosti tehnoloških prilika u društvenim medijima, virtuelnoj stvarnosti i Internetu stvari ili stvaranjem novih poslovnih modela koji transformišu „tradicionalne industrije“ (npr. Airbnb ili Uber).

Sljedeće brojke iz EU potvrđuju značaj i ulogu MSP i preduzetništva u razvoju evropske ekonomije.

Slika 1

Ključne statistiku u nefinansijskom poslovnom sektoru u EU

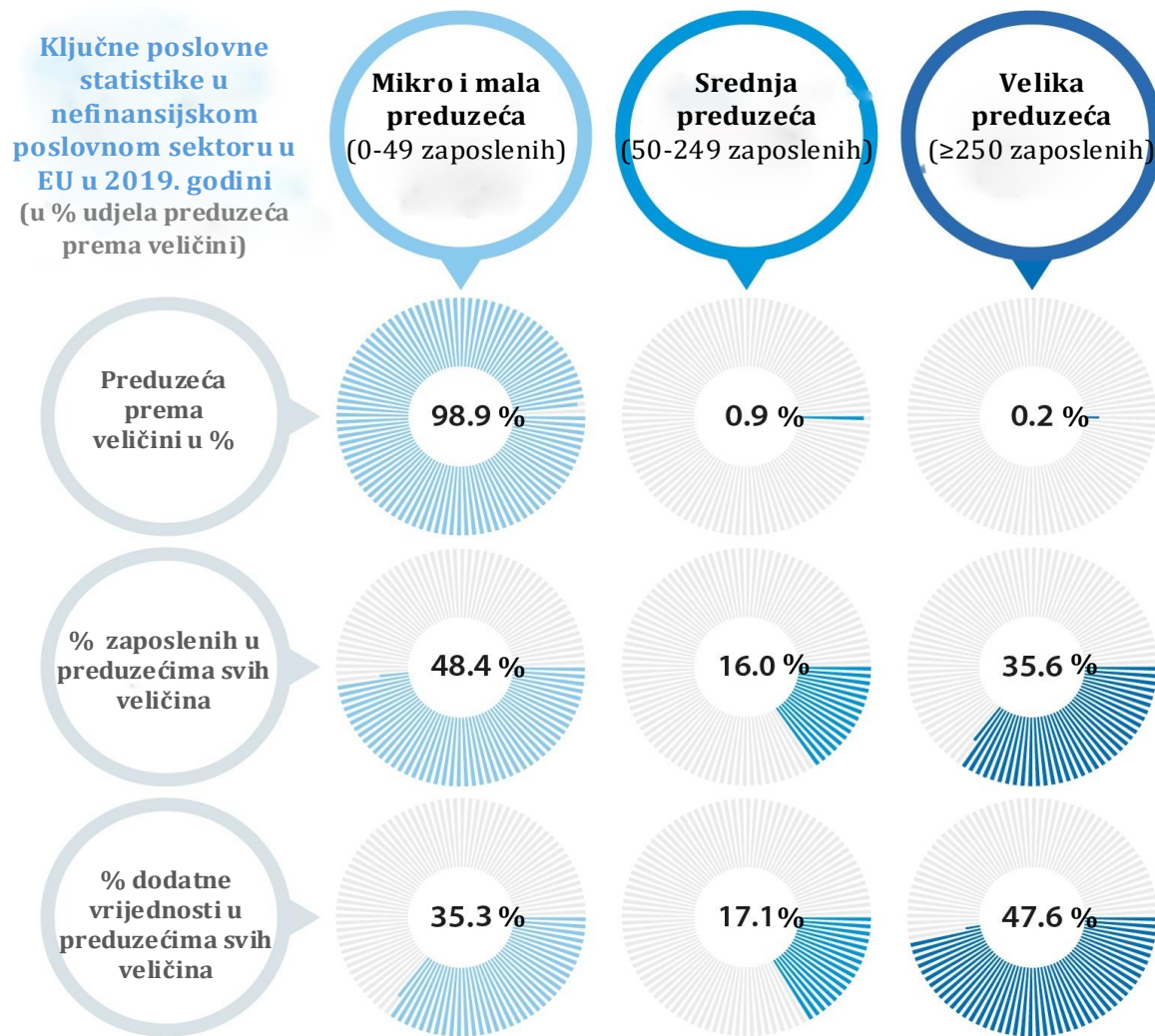
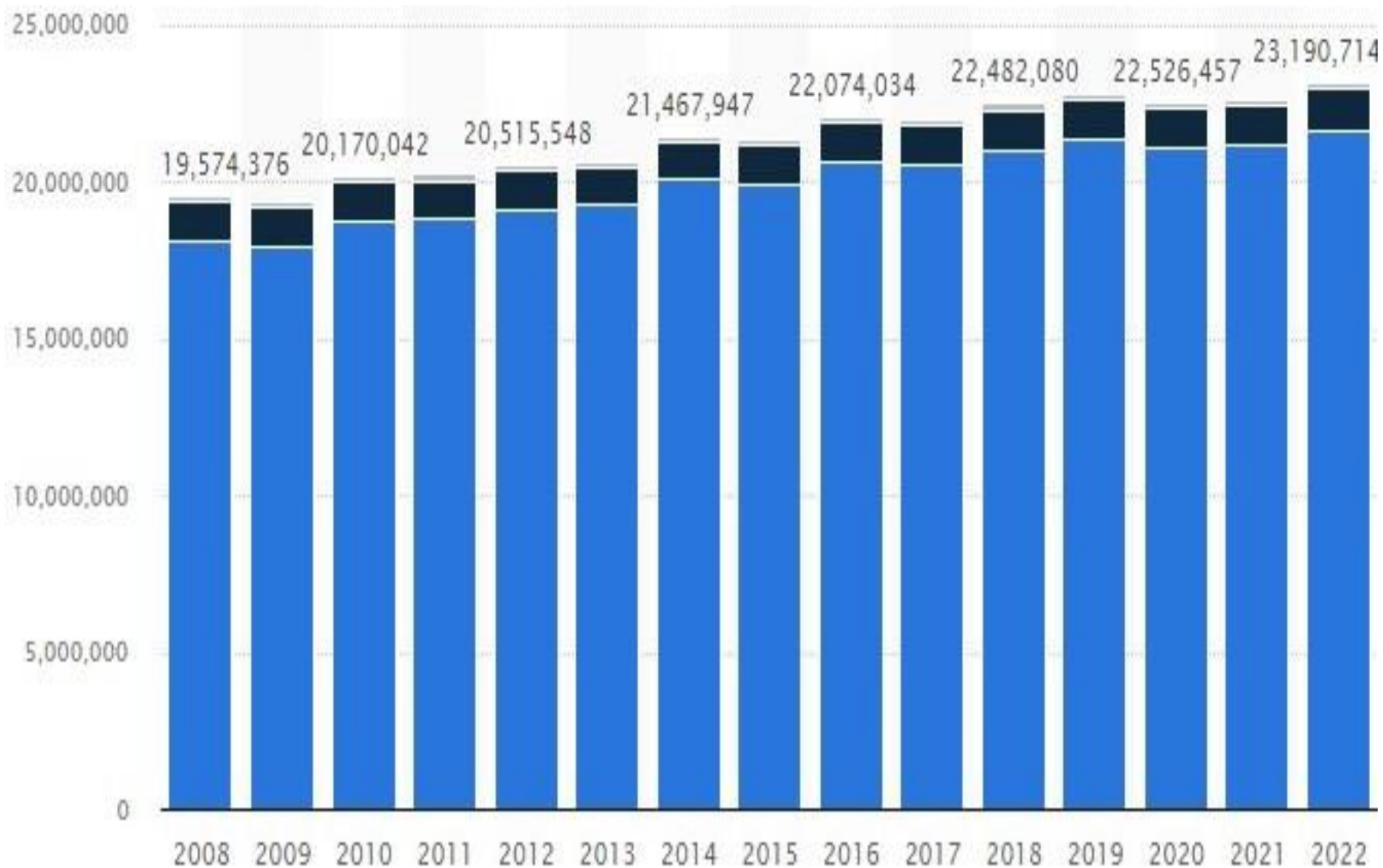

Tabela 1

Mala i srednja preduzeća u Evropskoj uniji u 2020. godini u nefinansijskom poslovnom sektoru

Preduzeća	Mikro	Mala	Srednja	Mala i srednja preduzeća	Velika	Ukupno
Preduzeća u Evropskoj uniji u 2020. godini						
Broj	21,044,884	1,282,211	199,362	22,526,45	40,843	22,567,300
%	93.3%	5.7%	0.9%	99.8%	0.2%	100%
Bruto dodatna vrijednost						
EUR (milion)	1,179,476	1,071,196	1,087,613	4,338,286	2,956,54	7,294,829
%	18.7%	17.0%	1.3%	53.0%	47.0%	100%
Broj zaposlenih						
Broj	36,988,539	25,313,00	20,130,54	82,432,093	44,358,28	126,790,37
%	29.%	20.0%	15.0%	65.0%	35.0%	100.0%

Bilješke. Tabela predstavlja strukturu preduzeća prema veličini u nefinansijskom poslovnom sektoru u Evropskoj uniji u 2020. godini. Prilagođeno iz European Commission, 2021, str. 9.

● Micro (0-9 employees)
 ● Small (10-49 employees)
 ● Medium-sized (50-249 employees)

HVALA NA PAŽNJI

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
UNIVERSITY OF BANJA LUKA
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
FACULTY OF ECONOMICS

